

גליון קני"א / פרי שופטים / היתשע"ג
 קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם בניית מעקה צריכה להיות דוקא על ידי ישראל

א. חובת עשיית מעקה. ב. טעם המצוה. ג. חובת ברכה על עשייתה. ד. זמן הברכה. ה. עושה ע"י פועל או שליח. ז. מצוה בו יותר מבשלוחו. ה. ברכה כשעושה ע"י עכו"ם.

א. חובת עשיית מעקה

נצטוונו בתורה (דברים כ"ב פס' ח) "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו". ואם לא בנאו ביטל מ"ע ועבר על ל"ת שגא" (שם) "ולא תשים דמים בביתך". וכן הוא בשו"ע (ח"מ סי' תכז סעי' א-ו). ומבואר במרדכי (ה' קטנות סי' תקמ"ד) דכל רגע ורגע שאינו בונה מעקה עובר על אזהרה זו. וכ"כ מדיליה במנחת חינוך (מצוה תקמו אות א) והוסיף דחובה זו חלה תיכף שיש לו בית, ואם אח"כ עשה מ"מ לא תיקן מה שעבר למפרע. וכן דעת הגר"ח"ק שליט"א (מזויות ביתך סעי' א' בה"ל ד"ה לעשות אדם וד"ה בית דירה) וכת' שם דאפי' לא נכנס לדור כיון שדעתו ליכנס לדור שם חייב מיד. ועיי' בתשובות והנהגות (ח"ב סי' תשכ"ה) דמ"מ אם הבית אינו ראוי לדירה אכתי לא חל החיוב. ומי"מ עיי' במנ"ח (מצוה תקמו אות א) דאין אדם מחויב לעשות מעקה בבית של אחר ד"לגגך" כתיב. [וכתי' בשבלי הלקט (חוכה סי' קפה) שאין להשתמש במעקה דרך בזיון כגון לדרוס עליו דהוי בזוי מצוה. והביאו להלכה במזויות ביתך (לגר"ח"ק סעי' ו) וסופת להוצאה חמישית). אולם הגרשז"א זצ"ל (הלכ"ש תפלה פי"ג סוף הגה א) כת' עליו דדבריו תמוהים, דבמעקה אינו מקיים מצוה כל רגע ורגע דאטו מעקה קדושה אית ביה הלא כל עיקרו אינו בא אלא למנוע את התקלה, ע"כ].

ב. טעם המצוה

וכתב החינוך (מצוה תקמו) בשרש מצוה זו דאע"פ דכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזרתו ובמצותו לפי זכותו או חיובו, אעפ"כ צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, כי הא-ל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, דאם יפול האדם מראש הגג הגבוה לארץ שימות. ואחר שא-ל שעבד גוף האדם לטבע, ציהו לשמור מן המקרה, כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמר ממנו, ועל כן תצוונו התורה לשמור עצמו לבל יקרנו מות בפשיעותינו ולא נסכן נפשיותנו על סמך הנס, ע"כ.

ובארוחת חיים (ח"ב סי' לג) כתב דטעם מעקה להודיענו כי האדם ראוי להשמר מן המקרים ואח"כ ישיב אל לבו כי יעשה מה שבידו לעשות ואח"כ הדבר הוא ברשות בוראו ולא לאדם דרכו. וכי"כ הרא"ה (ברכות לד.). ועיי' עוד ברמב"ן על איוב (פ"ל פס' ז) ועל פרשת בחקותי (כ"פ פס' יא), בפירושו המשניות לרמב"ם (פסחים ספ"ד) וברבנו בחיי (ריש פרי שלח).

ג. ברכה על עשייתה

וכבר כתב הרמב"ם (ברכות פ"א ה"ח) דכל מצוה שעשייתה הוא גמר חיובה מברך עליה בשעת עשייתה, וע"כ אם עשה מעקה מברך בשעת העשייה "אשר קדשנו במצותיו וציונו לעשות מעקה". וכן פסקו החיי אדם (כלל טו אות כה), הפת"ש (ח"ו"מ שם) והערוה"ש (ח"ו"מ שם אות ג), ולאחריהם הגר"ח"ק שליט"א (שם וסק"א ושה"ש שם) [ועיי' בשד"ח (אסה"ד סי' א אות טו) בטעם הדבר שהשו"ע לא הביא שיש לברך. ועיי' בנש"א (כלל טו ס"ק ג) דמי"מ לפי מה דקיי"ל דגם אבי הבן מברך "על המילה", וא"כ ה"ה הכא לעולם מברכין "על עשיית מעקה". וכן פסק ברב פעלים (נ"ד ח"ב סי' לו) אלא שהפת"ש והערוה"ש שם כת' כלשון הרמב"ם. ועיי' במזויות ביתך (ס"א וסק"א ושה"ש) דדעת הגר"ח"ק שליט"א דאם קובע ע"י אחר י"א שמברך (הקובע) אקב"ו על עשיית מעקה, ומנהגנו עפ"י הרמ"א שגם בזה מברך לעשות מעקה (וי"א דהקובע ע"י אחר לא יברך עד מכוש אחרון שסותם הפרצה, משום שיש לחוש שמא לא יגמור, ועיי' לקמן)].

ועיי' עוד ברמב"ם (שם) שכת' דמברך גם שהחיינו. אולם בנשמת אדם (כלל טו אות ג) כתב דהרמב"ם לשיטתו דכתב שם דגם על ציצית ותפילין מברכין שהחיינו, אבל למאי דקיי"ל באו"ח סימן כ"ב גבי ציצית דאין מברכין, ה"ה במעקה אין מברכין רק לעשות מעקה. וכן פסקו הפת"ש (שם) והערוה"ש (ח"ו"מ שם אות ג). ונראה דמי"מ אם מקיים המצוה בפעם ראשונה בחייו מן הנכון שיכניס עצמו להתחייב בהחיינו מצד אחר ויכוין לפטור גם מצות מעקה, וכמ"ש הביאור הלכה (סי' כב ד"ה קנה וכו') גבי תפילין. ושו"ר שכן נקט נמי הגר"ח"ק שליט"א (שם).

ד. זמן הברכה

והנה מלשון הפוסקים משמע דמברך עובר לעשיית התחלת המעקה ככל המצות, אלא דמצינו בחת"ס (אוי"ח סי' נב ד"ה ומי"מ) שכתב דפשוט דבמעקה אינו מברך אלא במכוש אחרון בשעה שסותם הפרצה האחרונה שלא יפול הנופל ממנו דקודם לזה איננו מעקה. ועיי' בתשובות והנהגות (ח"ב סי' תשכ"ה ד"ה ובשו"ת) שכת' שדברים אלו לא ברורים אצלו. אולם למעשה כיון דמשמעות הפוסקים דלא כחת"ס נראה שמברך לפני התחלת בניית המעקה, וכי"כ הגר"ח"ק שליט"א (שם) שמברך לפני שמתחיל לקבוע תחילת המעקה אע"פ שנמשך כמה ימים, ומותר לדבר אחר שהתחיל בעשיית המעקה [ועיי' במזויות ביתך (שם) ובה"ל ד"ה מצות עשה] דדעת הגר"ח"ק שליט"א דאם לא בירך מתחילה או שכבר היה עשוי קצת מעקה, מסתבר שיכול לברך עדיין כל זמן שלא גמר לעשותה, וכי"כ בעיקרי הד"ט, מיהו יתכן שאם לא נשאר אלא פרצה בשיעור י"א אמות א"א לברך, די"ל שמותר להשאיר פרצה במעקה בתורת פתח. (ועיי"ש וסק"א) שמשתפק בגוונא ששבר המעקה ע"מ לחזור ולתקנו דלכא"ו אם אין הפסק גדול א"צ לחזור ולברך. וכן אם עשה מעקה בכמה בתים צ"ע אם יכול לפוטרים בברכה א', וספק ברכות להקל].

ויש לדון בעושה מצוה זו ע"י שליח או ע"י עכו"ם מה הדין לענין הברכה. וראשית יש לעיין האם מצוה זו היא כמצות לולב וכדו' שבגוף העשייה איכא קיום מצוה, או דלמא אין במעשה בניית המעקה קיום מצוה אלא התוצאה היא המצוה דמוטל על האדם לסלק את הנוק וכל שנבנה מעקה בגגו זהו מצותו.

ג. עושה ע"י פועל או שליח

וכבר נחלקו בזה האחרונים, דעת המחנה אפרים (שלוחין סי' יא ד"ה ועוד) דהעושה מעקה ע"י פועל עכו"ם יד"ח המצוה על עשייתו, דאע"פ דאין שליחות לעכו"ם היינו דוקא במידי דבעי שליחות כגון תרומה, אבל שבמקום שבלא"ה יכול חבירו לעשותו ומה שעשה עשוי יוצא ידי חובה, וכן הוא בני"ד דאם תיקן מעקה של חבירו שלא מדעתו לא איבד בעל המעקה את מצותו, והכי נמי אם עשאו עכו"ם חשיב כאלו עשאו ישראל.

[המשך בעמוד הבא]

האם מותר ללמד תורה

לתלמיד שאינו הגון

תנן [אבות דרבי פיבי מ"ט] והעמידו תלמידים הרבה שב"ש אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו וכן אבות ועשיר (השמח בחלקו), ובי"ה אומרים לכל ישנה שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים חסידים וכשרים.

ומשמע דלדברי ב"ה שרי לשנות אפי' לפושע שבישראל, שע"י התורה יתקרב לעבודת הבורא ויזכה הוא וזרעו.

איברא דאמרינן בחולין [ק"ג] אמר רב יהודה אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם וכו', אמר רבי זירא אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקוליס.

וכן פסק הרמב"ם [פ"ד מה"ל ת"ת ה"א] – אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו, אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זרק אבן למרקוליס.

וביאר הכ"מ [ש"ז] דמי"ש הרמב"ם או לתם היינו שאין ברור לנו אם הוא טוב או לאו, ולמד כן מדאמרינן פרק תפילת השחר [כ"ה] שהיה רבן גמליאל מכריז כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש ואסיקנא התם שלא הסכימו על ידו. ומי"ש הרמב"ם כל השונה וכו' היינו מימרא דר' זירא בחולין.

וכן פסק לדינא בשו"ע [נ"ד סי' רמ"ו ס"ז] – אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון, אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגים אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.

וכתב הלבוש [סי' רמ"ו ס"ז] – שמעתי טעם למה דימהו לזורק אבן למרקוליס, לפי שכשאדם זורק אבן למרקוליס הוא סובר שעושה מצוה כדי לזכות לעבודה זרה, והרי נמצא שעושה עבירה שעבד עבודתה, הכי נמי כן הוא זה שזה היה לומד עמו לשם מצוה וסבר שיזכה את יצרו ויכופנו על ידי לימוד תורה שלומד עמו, ונמצא אדרבה שעשה עבירה דעל ידי לימודו התורה לזה הוא פקר טפי כיון שמחשבתו רעה. אי נמי הזורק אבן למרקוליס אינו יכול לחזור בו כי מאי דהוה הוה וזה עבודתה, ואפילו אם יחזור ויקתנו אינו מועיל לו, כך כשילמוד עם תלמיד שאינו הגון לא יוכל לחזור וליקחנה ממנו.

וכבר עמד בסתירת הדברים התשב"ץ [כ"פ לאבות פ"א מ"א] וז"ל: והעמידו תלמידים הרבה - שלא כדעת בית שמאי שהיו אומרים אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון צנוע וכשר וירא שמים כמו שהוא נזכר באבות דר' נתן, וכן היה אומר רבן גמליאל כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, אבל בית הלל אומרים מלמדים לכל אדם, וכן כשהושיבו ר' אלעזר בן עזריה והעבירו ר"ג נסתלקו שומרי הפתח ונכנסו הכל ואתוספו כמה פספלי ההוא יומא בבי מדרשא כמו שהוא מוזכר ב' תפלת השחר, ומה שאמרו ב' הזרוע השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנום והוא כזורק אבן למרקוליס שנאמר כזרור אבן במרגמה הן נותן לכסיל כבוד, וכן אמרו אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעיינותיך חוצה ואם תלמיד שאינו הגון הוא יהיו לך לבדך, כמו שהוא מוזכר באחרון מברכות וראשון מתענית, זה הוא בתלמיד שמעשיו מקולקלים וסאנו שמעניה אבל סתם בני אדם אין צריך לבדוק אחריהם.

והנה החיד"א [פתח עינים אבות פ"א] כתב להעיר על דברי התשב"ץ דלשון בית הלל לכל אדם ישנה שהרבה פושעים וכו', לא משמע כדבריו, וע"כ ביאר דסברי בית הלל דישנה לכל אדם אפי' לפושעים דאפשר שיחזרו למוטב, ואחר שלמד עמהם קצת אם רואה שעדיין הם במרדס יסלקם.

אלא דמי"מ לדינא אין לנו אלא דברי הרמב"ם, הטרור והשו"ע, דאין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון, אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגים אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.

וכי"כ החיד"א גופא בברכ"י [אוי"ח סי' קנ"ו ס"ג] דנהי

אבל דעת המנחת חנוך (שם סוף אות א) דאין דברי המחנ"א נכונים, דודאי עשיית המעקה היא גוף המצוה, וע"כ צריך שליחות ככל מצוות עשה, ואם אחד עשה שלא מדעתו לא קיים המצוה וביטל מ"ע ככל מ"ע שבתורה, ואינו דומה לסוכה דעשייתה אינה גמר מצותה. וכן נקט המהרש"ג (יו"ד סי' סא) ועיי"ש דכתי' דע"כ אם קבע המעקה לפני שנגמר הבית אע"ג דבדואי אין חייב לסתור המעקה מ"מ לא קיים המצוה. ועי' עוד במזוזות ביתך (סי' א) בה"ל ד"ה לעשות אדם וד"ה בית דירה ושה"ש).

ד. מצוה בו יותר מבשלוחו

ולפ"ז יוצא דלכתחלה יש להזהר לבנות המעקה ע"פ ע"י שליח ישראל. ונפ"מ נמי איכא במח' זו לענין האם יש לעדיף לבנות המעקה בעצמו ממש ד"מצוה בו יותר מבשלוחו". דהנה לדעת המחנה אפרים דאין מצוה בעשיית המעקה אלא העיקר היא התוצאה שגגו יהיה שמור מנזק, ודומה לסוכה לסוברים דאין מצוה בבנייתה אלא הכשר מצוה ותו לא, וא"כ י"ל דלסוברים דבהכשר מצוה ליכא משום מצוה בו י"ל דה"ה נמי בני"ד. אלא דכבר הארכנו בס"ד בגליון ע"ג דלמעשה קיי"ל דבהכשר מצוה איכא משום מצוה בו יותר מבשלוחו. וא"כ ה"ה נמי בני"ד דלכו"ע עדיף שהישראל יעשה בעצמו.

ה. ברכה כשעושה ע"י עכו"ם

והנה לפי המחנה אפרים דס"ל דהבונה מעקה ע"י עכו"ם קיים מצוה, נכנסנו במח' הפוסקים אם בעל הבית רשאי לברך ע"י העשייה של העכו"ם. דדעת ה"ט"ז (יו"ד סי' קכ ס"ק יז) לענין טבילת כלים הנעשה ע"י עכו"ם, שאין הישראל יכול לברך כיון שאינו עושה כלום. אמנם דעת הפר"ח (יו"ד סי' קכ ס"ק יז) דרשאי לברך שהרי יד"ח המצוה.

וכבר פסקו הבית מאיר (יו"ד שם) והגר"ז (סי' רסג קו"א אות א) כדעת ה"ט"ז. וכן המחנה אפרים שם דחה דברי הפר"ח, אלא דכתב דמ"מ אם העכו"ם הוא פועל שכיר יום מברך בעה"ב, אבל כשהאומן עושה בקבלנות אפי' הוא ישראל יברך האומן ולא הבעה"ב. [ובאמרי בינה (דיני פסח סי' טו ד"ה עוד כתב המ"א) כת' לחלק מטבילת כלים שאין הישראל מברך, דשם אף דעיקר התכלית שיטבול הכלי מ"מ כיון דלא נעשה שום דבר ע"י הישראל אינו שייך ברכה ע"י, משא"כ במצוה שהתוצאה זו קיומה וכמבואר חילוק זה בגר"ז שם אליבא דהמ"א (סי' רסג ס"ק יא), ואף לסוברים דמצוה שע"י שליח על השליח לברך מ"מ היינו כשהשליח ישראל הוא].

ועי' בערוה"ש (ח"י שם אות א) שהסכים למחנ"א דאם העכו"ם פועל דידו כיד בעל הבית יכול לברך, אבל על משי"כ דאם האומן עושה בקבלנות אפי' הוא ישראל יברך האומן ולא הבעה"ב לא הודה לו, דכיון דחייב עליה דבעה"ב רמיא הוה האומן שלוחו ואין זה ענין לאומן קונה בשבח כלי ואיך יברך האומן אלא העיקר לדינא דהבעה"ב יברך, ע"כ. והפתי"ש (ח"י שם ס"ק א) הביא בשם הכנה"ג (או"ח סי' תקפ"ב בהנהב"י ד"ה באותה שיטה) בשם רבותיו דיברך האומן המתקן אותו, אבל אם עשה ע"י אומן פועל יום, אפילו האומן נכרי שפיר מצי בעל הבית לברך עליו, דחשיב כאילו הוא עצמו עושה, ע"כ. ועי' בשו"ע (מ"ע ברכות אות טז). ולמעשה משמע מדברי המ"ב (סי' רסג ס"ק כא) דאף היכן דשייך שליחות לעכו"ם אין על הישראל לברך, וכשחבירו עושה בשליחותו של הישראל על המשלח לברך. [ומבואר מדבריו דלא ס"ל החילוק שכתבנו בהגה הנ"ל בשם האמרי בינה. ועי' משי"כ בס"ד בגליון ע"ג לענין "שהחיינו" כשמקיים המצוה ע"י אחר. ובגליון פ"ג לענין נ"ח שע"י שליח].

ולפ"ז יוצא דאף למני"ח דשליחות בעינן, מ"מ בפועל עכו"ם מקיים המצוה דידו כיד בעל הבית והוי כאילו הישראל עשאו וקיים המ"ע. אלא דכ"ז לפי הבנת המחנ"א ודעימיה דס"ל דפועל י"דו כיד בעל הבית" נאמר אף לענין "איסורים ומצוות". אבל דעת המהר"ט אלגאזי (בכורות פ"ד אות ג), התורת חסד (או"ח סי' מה), המהרש"ג (שם) והדברי מלכיאל (ח"ד סי' ה ד"ה שו"ר) דלא מהני האי סברא רק לענין ממונן ולא לענין איסורא. ולדבריהם אם שולח פועל עכו"ם נמצא מבטל המ"ע. אלא שמהאחרונים הנ"ל (פתי"ש וערוה"ש) מבואר דמודים להמחנ"א בזה. וכן הוא בבית שלמה

(או"ח סי' פא). ועי' עוד בזה בשער המלך (תרומות פ"א הי"א) ובדבר אברהם (ח"א סי' לו אות ט).

מעשה י"ל דהבונה מעקה היכא דאפשר יחדר לעשותו בעצמו (בכה"ג שיועד לעשותו כראוי) דהרי קיי"ל דמצוה בו יותר מבשלוחו ויברך בתחלת עשייתו (ועכ"פ המכוש אחרון יעשה בעצמו דמבואר בחת"ס דזה העיקר, ובכה"ג יברך בסוף דיש להסתמך בזה ע"י החת"ס וכן ע"ד העקרי הד"ט דניתן לברך כ"ז שלא גמר). ואם אין בידו לעשותו בעצמו ישתדל לבנותו ע"י ישראל (והמשלח יברך), ואם לאו יעשנו ע"י פועל עכו"ם, אלא דמ"מ לא יברך דסב"ל, ודו"ק. וכן בתשובות והנהגות (ח"ב סי' תשכה) כתי' דיהדר לבנותה ע"י ישראל, ע"כ.

ואע"פ שלדעת המני"ח ודעימיה אם בונה ע"י עכו"ם נמצא מבטל מ"ע וחייב אדם להוציא עד חומש למ"ע כמבואר בסימן תרנ"ו, מ"מ בני"ד דאיכא סוברים דלא בעינן שליחות כלל ואף אם בעינן שליחות יש סוברים דידו כיד רבו והוי כשלוחו, ועוד דהא דעד חומש אינו אלא מילתא דרבנן שמכנין להקל בדא"א. וש"מ במזוזות ביתך (סי' א) וסקי"א ושה"ש (צ) שהגר"ח"ק שליט"א כתי' כדברינו (וכתי' דאולי יעשה עכ"פ רוחב ד' בגובה י' וצ"ע). ועיי"ש דמ"מ מי שנתמנה פרנס על צבור לא יעשה מלאכה בפני ג' ואפי' מעקה (ועיי"ש שתמה על משי"כ הבה"ל סי' רנ"א, והשד"ח דמעקה מותר, ומ"מ משמע דמקצת מעקה מותר לו לעשות), ע"כ]. ועי' עוד פרטים במצוה זו בגליון הבא בס"ד.

וגדולה מזו י"ל דלעולם בכה"ג אינו חובה להוציא חומש כי אין בני"ד משום ביטול מצוה כמו מי שאינו נוטל לולב, אלא משום הפקעה מהמצוה שהרי ע"י שמסלק סיבת החיוב תו אין המצוה מוטלת עליו. אלא שבכה"ג יש משום עידן דריתחא ענשינן על העשה כמבואר במנחות (מ"א). ועי' בזה בגליון פ"ה.

מסקנא דדינא -

העולה לדינא, א' הבונה מעקה במקום האפשר יחדר לעשותו בעצמו (באופן שיועד לעשותו כראוי) משום מצוה בו יותר מבשלוחו ויברך בתחלת עשייתו, ועכ"פ המכוש אחרון יעשה בעצמו כי זה העיקר, ובכה"ג יברך בסוף. ב' אם אין בידו לעשותו בעצמו ישתדל לבנותו ע"י ישראל (והמשלח יברך), ואם לאו יעשנו ע"י פועל עכו"ם, אלא שמ"מ לא יברך משום ספק ברכות להקל.

דסתם תלמיד אף שאין ידוע אם תוכו כברו הותר ליכנס, אך אי ידעינן דלאו תוכו כברו אינו נכנס, כמבואר ברמב"ם פ"ד מהל' ת"ת ובט"ז סי' רמ"ו.

וכבר הקשה כן השד"י חמד [כללים מערכת הא' אות רמ"ד] דדברי החיד"א בפתח עינים הם דלא כדבריו שבברכ"י (ולא ניחא ליה למימר דהחיד"א בפתח עינים אתי לפרש דברי ב"ה ולדינא לא קיי"ל כדבריהם).

ובערוך השולחן [סי' רמ"ו סי' א] הקשה על דברי הטור והשו"ע מדברי הגמ' בברכות דהכניסו לבית המדרש מי שאין תוכו כברו, דאין תוכו כברו מקרי כשאין בו יראת שמים כדמוכח ביומא [ע"ש]. והרי וודאי דאינו הגון. וכתב דזה שאין תוכו כברו היינו שלומד לשם איוז פניה, ותלמיד שאינו הגון הוא הלומד לקנטר או להוציא דברי תורה לעינינו אחרים, וכמ"ש התוס' בפסחים [ג]. לענין הלומד שלא לשמה. אלא דהניח הדבר בצ"ע דמ"מ היה להם לטור והשו"ע לבאר.

ומ"מ כתב הגר"ז [הל' ת"ת פ"ד הל' י"ז] דתלמיד שא"א להחזירו למוטב תחילה והוא דוחק ליכנס ללמוד תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ולא כיהושע בן פרחיה שדחה לפלוני בשתי ידים.

ובקו"א [שם ס"ק א] כתב - והא דאין מלמדין לתלמיד שאינו הגון, י"ל דהרב א"צ להכניס את עצמו לבית הספק שמא לא יחזור בו ונמצא זורק אבן למרקוליס, אבל הוא עצמו חייב להכניס את עצמו דמה יפסיד, ואף ששגגות נעשים כזדונות אין הפסדו שקול כנגד שכרו אם יזכה ויסור למוטב, ואם לא יזכה דמו בראשו והלעיטוהו כו', וגם הרב י"ל דצריך להכניס את עצמו לבית הספק אם אי אפשר בענין אחר, אלא אם אפשר להחזירו תחלה למוטב ע"י שלא יכניסוהו לבית המדרש מדחים אותו תחלה, ותדע דנתיב לעולם תהא שמאל דוחה כו' ולא כיהושע בן פרחיה כו'.

ואפשר דהיינו ביאור דברי ב"ה דאמרו לכל אדם ילמד, דהיינו בכה"ג דא"א להחזירו תחילה למוטב אלא ע"י לימוד התורה, והא דאמרין דאסור לשנות לתלמיד שאינו הגון היינו בתלמיד שכבר היה בבית המדרש ונטה לדרך שאינה הגונה.

וכיוצ"ב כתבו משמיה דהגר"מ פיינשטיין זצ"ל [גני' דולה ומשקפה שיחות תהר"י הורב"ץ זצ"ל קניני תורה עמ' קנ"ז] דההיתר ללמד למי שאינו בין תורה הוא מפני שע"י התורה רוצים להחזירו למוטב. ולענין זה כתבו [שם עמ' רמ"ו] משמיה דהגר"מ ונטר זצ"ל דבאופן שאין דרך לקרב אלא ע"י לימוד התורה יש ללמד הרחוקים ע"מ לקרם לתורה. ע"ש.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - קבלת שבת (א)

יחס לשבת כאל אישיות, שהיא השכינה הקדושה -
" עוד ענין מיוחד לשבת הוא ענין קבלת שבת. והנה לא מצאנו בקבלתם טוב או קבלת איוז מצוה אחרת, וצריך ביאור למה רק בשבת יש את ענין קבלת הפנים.

והנה בכלל ענין השבת, רואים אנו בדברי חז"ל שמתייחסים הם אל השבת כאל אישיות, וכמאמר חז"ל (ב"ר יא, ט) "אמרה שבת לפני הקב"ה", מה שלא מצינו כן בשום מצוה אחרת, חוץ מהתורה עצמה... אבל אצל השבת - השבת מדברת, השבת באה, השבת הולכת, קבלת שבת, מלוה מלכה, ישנה אישיות הנקראת שבת, ואותה מקבלים ולכבודה מכינים. וצריך ביאור, מי היא האישיות הזו, האם זאת מצות השבת עצמה, ולמה דוקא בשבת רואים התייחסות בצורה האישית ולא בשאר המצוות.

אבל האמת שהאישיות של השבת אינה השבת, אלא השכינה הקדושה, ששבת היא שמו של הקב"ה, ומה שאומרים בואי כלה - היינו כלפי השכינה הקדושה, וקבלת שבת היא קבלת פני השכינה. דכל מהות השבת היא שהעולם כולו שובת - ע"י כילוי ענין חידוש העולם, ושאר השם לבדו ביום השבת, והאישיות של שבת הוא השי"ת המשרה שכינתו בתוכנו דרך השבת, נמצא שכאשר נכנסת השבת - יחוד השי"ת מקיף את כל מציאות העולם" (הרב פיינקוס זצ"ל, שבת מלכתא עמ' פח)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

© שמעתא עמיקתא - העלון נתרם לע"נ הרב מרדכי מנחם מנדל בן אברהם יעקב זצ"ל
לקבלת או הפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM